

УДК 37.091.12

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-6\(20\)-414-421](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-6(20)-414-421)

Білер Оксана Славівівна кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної і початкової освіти, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, <https://orcid.org/0000-0001-9969-3289>

Бутенко Віта Григорівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної і початкової освіти, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, <https://orcid.org/0000-0002-3578-8147>

РОЗВИТОК 4К НАВИЧОК У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО ТА ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Анотація. Сучасне суспільство швидко змінюється, вимагаючи від нас нових підходів до навчання та виховання наступного покоління. У цьому контексті, формування «soft skills» (м'яких навичок) у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та вчителів початкових класів стає важливим й актуальним завданням. Це вимагає включення в освітній процес закладу вищої педагогічної освіти педагогічних технологій, методів та прийомів спрямованих не лише на передачу знань, але й на розвиток комунікаційних, лідерських, творчих та інших навичок.

У цій статті відбувається розгляд суті поняття «soft skills», відповідно до якого визначено складові «4К навичок» (комунікаційні навички, навички командної роботи, креативність та критичне мислення). Зазначимо, що специфіка «4К навичок» у вихователів і вчителів початкових класів полягає в тому, що вони є ключовими компетенціями, необхідними для успішного викладання у початковій школі чи організації освітнього процесу в ЗДО. Перш за все, вихователі ЗДО і вчителі початкових класів повинні мати вміння критично та креативно мислити, ефективно спілкуватися зі здобувачами та їх батьками, виявляти емпатію, розвивати співпрацю та колективну роботу. Вони також повинні мати навички організації та реалізації командної роботи, щоб керувати класом та мотивувати здобувачів освіти до досягнення успіху.

Автори описують особливості розвитку 4К навичок у процесі підготовки майбутніх вихователів ЗДО та вчителів початкових класів становлять конкретні вправи, прийоми, алгоритми та інформаційні технології, що сприяють формуванню «4К навичок». Загалом, науковці доходять висновку, що «4К навичок» є не менш важливими, ніж «hard skills» (жорсткі навички) та впливають на багато аспектів освітнього процесу. Тому їх формування та розвиток має бути важливою складовою професійної підготовки майбутніх вихователів та вчителів початкових класів, що, своєю чергою, обумовить створення сприятливого середовища для розвитку здобувачів початкової освіти та в цілому покращить освіту в Україні та швидше долучить її до єдиної європейської спільноти.

Ключові слова: soft skills, 4К навички, освітній процес, здобувачі вищої освіти, вихователі, вчителі початкових класів, здобувачі освіти.

Bilier Oksana Slavikivna Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Chair of Preschool and Primary Education, Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, <https://orcid.org/0000-0001-9969-3289>

Butenko Vita Hryhorivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Chair of Preschool and Primary Education, Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, <https://orcid.org/0000-0002-3578-8147>

DEVELOPMENT OF 4C' SKILLS IN THE PROCESS OF TRAINING FUTURE EDUCATORS OF PRE-SCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS AND PRIMARY CLASS TEACHERS

Abstract. Modern society is changing rapidly, demanding from us new approaches to education and upbringing of the next generation. In this context, the formation of «soft skills» in future pre-school teachers and primary school teachers becomes an important and urgent task. This requires the inclusion in the educational process of the institution of higher pedagogical education of pedagogical technologies, methods, and techniques aimed not only at the transfer of knowledge, but also at the development of communication, leadership, creative and other skills.

This article examines the essence of the concept of “soft skills”, according to which the components of the «4C' skills» (communication, cooperation, creativity and critical thinking skills) are defined. It should be noted that the specificity of «4C' skills» for pre-school teachers and primary school teachers is that they are key competencies necessary for successful teaching in primary school or organization of the educational process in a preschool education institution. Firstly, educators and teachers of elementary grades must have the ability to think critically and creatively, communicate effectively with students and their parents, show empathy, develop cooperation and teamwork. They must also have organizational and teamwork skills to manage the classroom and motivate learners to succeed.

The authors describe the specifics of the development of 4C' skills in the process of training future pre-school teachers and primary school teachers, which include specific exercises, techniques, algorithms and information technologies that contribute to the formation of «4C' skills». In general, scientists conclude that «4C' skills» is no less important than «hard skills» and influence many aspects of the educational process. Therefore, their formation and development should be an important component of the professional training of future pre-school teachers and primary school teachers, which, in turn, will determine the creation of a favourable environment for the development of primary education students and, in general, improve education in Ukraine and quickly integrate it into the single European community.

Keywords: soft skills, 4C' skills, educational process, students of higher education, pre-school teachers, primary school teachers, students of education.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство швидко змінюється, вимагаючи від нас нових підходів до навчання та виховання наступного покоління. У цьому контексті, формування «soft skills» (м'яких навичок) у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та вчителів початкових класів стає важливим й актуальним завданням. Оскільки м'які навички охоплюють широкий спектр компетенцій, пов'язаних зі спілкуванням, міжособистісними взаємодіями, емоційним інтелектом та саморегуляцією. Вони необхідні не тільки для побудови ефективних стосунків з дітьми та/або здобувачами початкової освіти, але й для забезпечення їхнього повноцінного розвитку та успіху у майбутньому. Важливо, щоб майбутні вихователі та вчителі мали не лише глибокі професійні знання, але й вміння працювати в команді, спілкуватися ефективно з різними людьми, розв'язувати конфлікти та стимулювати творчий потенціал своїх вихованців.

Європейська освіта визнає цю потребу і встановлює вимоги щодо розвитку особистісних якостей та навичок, що сприяють соціальній адаптації та готовності до життя у сучасному світі. Це вимагає включення в освітній процес закладу вищої педагогічної освіти педагогічних технологій, методів та прийомів спрямованих не лише на передачу знань, але й на розвиток комунікаційних, лідерських, творчих та інших навичок. Це допоможе майбутнім вихователям та вчителям краще розуміти потреби та інтереси своїх вихованців та сприятимуть їх професійному зростанню відповідно до вимог європейської освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування soft skills знаходиться у фокусі науковців по всьому світі. Так, Джеймс Комер (James P. Comer) у своїх

дослідженнях розглядає вивчає вплив соціально-емоційного розвитку на освітній процес та пропонує власну модель навчальних програм [6]. Джон Гарднер (John Gardner), Wynne Harlen, Louise Hayward, Gordon Stobart у своєму дослідженні «Developing Teacher Assessment» [9] окреслюють важливість формування емоційного інтелекту, комунікативних навичок та соціальної компетентності для професійного успіху вчителів.

Цінними також є праці Л. Коваль [2], в яких науковець здійснює класифікацію «soft skills» на індивідуальні, комунікативні, управлінські та досліджено можливість їх розвитку у студентів; Н. Длугунович [1], у свою чергу, розглядає проблему формування та розвитку «soft skills» у системі підготовки майбутніх програмістів; дослідниця А. Тютюнник [3] акцентує на розвитку цих навичок у студентів із використанням хмарних сервісів. Однак, запропоновані рішення не висвітлюють проблему розвитку «soft skills» у майбутнього вихователя ЗДО та вчителя початкових класів у освітньому процесі ЗДО.

Мета статті – розглянути суть поняття «soft skills», визначити та охарактеризувати складові «4К навичок», описати особливості розвитку 4К навичок у процесі підготовки майбутніх вихователів ЗДО та вчителів початкових класів

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі все більшої ваги набуває розвиток не тільки технічних та професійних навичок, але і так званих «м'яких навичок», що зазвичай описуються терміном «Soft skills».

А. Бергланд, Ф. Хейнтс [5] під «soft skills» розуміють уніфіковані навички та особистісні якості, що сприяють підвищенню ефективності роботи та взаємодії з оточуючими людьми, відносячи до цих навичок «управління особистим розвитком, уміння надати першу допомогу, грамотно керувати власним часом, переконувати, навик ведення переговорів, лідерство тощо»

Цінним є визначення Я. Кателлі, що розглядає «soft skills» як «соціально-психологічні навички: комунікативні, лідерські, командні, публічні та інші» [4]. Науковець вважає, що ці навички можуть бути корисними «у більшості життєвих ситуацій» і пов'язані із взаємодією людей один з одним.

У свою чергу, Дж. Хекмен та Т. Крауз [7] для опису «soft skills» використовують концепцію емоційного інтелекту, що визначається «здатністю людини правильно зчитувати зовнішні умови, вловлювати те, чого потребують інші люди, знати їх сильні і слабкі сторони, не піддаватися негативу і бути привабливим для інших»

Загалом, «soft skills» допомагають особистості успішно вирішувати різноманітні завдання, адаптуватися до змін та забезпечують більш ефективну співпрацю з оточуючими.

Зазначимо, що Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) активно займається дослідженням та розвитком м'яких навичок і визнає їх важливість у сучасному світі професійної діяльності (рис.1). Особливо відмічене цінність набуття 4К навичок [8], тобто комунікаційні навички, навички командної роботи, креативність та критичне мислення.

Рис.1. Топ «Soft skills» визначений Організація економічного співробітництва та розвитку

Аналіз наукової літератури [4,5,7,8] дав підстави стверджувати, що набуття вихователями ЗДО й учителями початкових класів «4К навичок» має особливе значення, оскільки ці навички допомагають педагогам успішно взаємодіяти зі своїми здобувачами, створювати позитивний клімат в класі, підтримувати мотивацію здобувачів до освіти, розвивати їхні соціальні та емоційні навички та робити ефективнішим реалізацію діяльнісного підходу в освітньому процесі закладу дошкільної освіти та початкової школи. Тому, формування «4К навичок» у педагогів початкової ланки освіти є однією з ключових задач сьогодення.

Специфіка «4К навичок» у вихователів і вчителів початкових класів полягає в тому, що вони є ключовими компетенціями, необхідними для успішного викладання у початковій школі чи організації освітнього процесу в ЗДО. Перш за все, вихователі ЗДО і вчителі початкових класів повинні мати вміння ефективно спілкуватися зі здобувачами та їх батьками, виявляти емпатію, розвивати співпрацю та колективну роботу. Вони також повинні мати навички організації та реалізації командної роботи, щоб керувати класом та мотивувати здобувачів освіти до досягнення успіху.

Сучасні педагоги повинні бути готові до адаптації до змін, бути креативними та здатними бачити розвиток своїх здобувачів як процес, що вимагає індивідуального підходу до кожного учня. Важливо зазначити, що «4К навичок» у вихователів і вчителів початкових класів необхідні не лише для успішного навчання, але і для створення сприятливої атмосфери в освітньому осередку (класі чи групі), де діти почуваються комфортно, впевнені та мають можливість вільно спілкуватися та висловлювати свої думки.

Підтвердженням вищезазначеного слугує проведене у 2019 році в Україні дослідження серед вчителів початкових класів Нової української школи [2], що виявило наступне: вчителі з «4К навичками» є більш ефективними в своїй роботі та досягають кращих результатів у навчанні своїх учнів.

Інше дослідження, проведене в США у 2020 році [8], виявило, що педагоги, які мають розвинені «4К навички», здатні краще співпрацювати зі своїми колегами та батьками учнів, що в свою чергу позитивно впливає на навчання та успішність останніх.

Також важливо зазначити, що формування «4К навичок» у вихователів і вчителів початкових класів є ключовим елементом розвитку сучасного ЗДО і Нової української школи. У новій системі освіти акцент зроблено на розвитку особистості здобувача, що суттєво відрізняється від попередніх пріоритетів, а саме передачі конкретних знань, умінь і навичок. Отже, майбутні педагоги мають бути здатні до розвитку «soft skills» у своїх здобувачів, що є необхідними для успішного життя в майбутньому.

Далі розглянемо особливості «4К навичок» у розрізі професії вихователя ЗДО і вчителя початкових класів. Підсумовуючи думки науковців щодо визначення поняття комунікація, можемо у загальному охарактеризувати його як процес передачі і обміну інформацією, ідей, думок та почуттів між людьми, що забезпечує взаєморозуміння. Процес комунікації включає в себе передачу повідомлень, а також розуміння, відповіді та зворотний зв'язок. Комунікація може здійснюватися за допомогою різних каналів, таких як усна мова, письмові повідомлення, зображення, жести, міміка та інші невербальні засоби. Ефективна комунікація включає в себе ясність, точність, контекстуалізацію та адаптацію до потреб та особливостей співрозмовника. Тож, вихователі й вчителі з розвинутою навичкою комунікації здатні ефективно спілкуватися зі здобувачами, їх батьками та колегами, а також створювати позитивний колектив. Вони краще розуміють потреби та емоції дітей, що, у свою чергу, здійснює позитивний вплив на розвиток їх соціальних та емоційних навичок, здобувачі вчаться ефективно розв'язувати конфлікти та керувати своїми емоціями.

Щодо креативності, то з точки зору м'яких навичок, це поняття можна визначити як здатність генерувати нові ідеї, концепції, варіанти рішень та підходів, а також знаходити нестандартні способи підходу до проблем і завдань. Воно включає творчість, оригінальність та гнучкість мислення, що дозволяють особистості розширювати власні межі та формувати новаторські рішення в різних сферах життя і роботи [6].

Креативність також включає здатність до інноваційного мислення, спроможність знаходити нетрадиційні шляхи розв'язання проблем і досягнення поставлених цілей. Педагоги з креативним мисленням здатні створювати цікаві та ефективні навчальні програми та методики, що сприяють розвитку здобувачів, а також використовувати нові технології та підходи для забезпечення максимальної ефективності освітнього процесу.

Креативність вимагає критичного мислення, здатності поглянути на проблему з різних перспектив, уяви та експериментування. Вона може виявлятися у створенні нових продуктів, дизайні, мистецтві, наукових дослідженнях, розв'язанні складних завдань і спрощенні процесів.

Критичне мислення з точки зору м'яких навичок можна визначити як здатність аналізувати, оцінювати та розуміти інформацію, доводи, аргументи та ситуації, що дозволяє приймати обґрунтовані та об'єктивні рішення [7]. Це мислення, що дозволяє ставити під сумнів прийняті концепції, переконання та думки, і прагне з'ясувати основи й відшукує обґрунтування їхньої правомірності.

Критичне мислення включає уміння аналізувати інформацію, розпізнавати логічні помилки, переконувальні методи та недостовірні джерела. Воно вимагає розуміння контексту, широкого кругозору та здатності до самокритики, що є складовими професійної компетентності вчителя початкових класів. Критичне мислення є важливою навичкою для прийняття обґрунтованих рішень, вирішення проблем, критичного аналізу інформації та підвищення ефективності в різних сферах життя і роботи.

Розвинена навичка критичного мислення стимулює вихователів і вчителів початкових класів до постійного професійного розвитку. Вони будуть шукати нові методи, дослідження та інновації, що допоможе покращити їхню професійну практику.

Описуючи сутність останньої 4К навички – колективної роботи, зазначимо, що вона полягає в розвитку здатності співпрацювати, взаємодіяти та працювати разом з іншими. Це включає в себе спільне планування та організацію діяльності, співробітництво з колегами.

Важливість формування навичок колективної роботи у вихователів та вчителів початкових класів полягає в тому, що колективна робота сприяє створенню сприятливого освітнього середовища, де педагоги можуть обмінюватися ідеями, досвідом та найкращими практиками. Це сприяє професійному зростанню вчителів та покращенню якості навчання; дозволяє вихователям і вчителям початкових класів об'єднувати свої зусилля та ресурси для досягнення спільних цілей. Вони можуть обмінюватися розробками занять чи уроків, матеріалами, методиками тощо.

У результаті, формування навичок колективної роботи у вихователя чи вчителя початкових класів є сприяє покращенню якості освіти, розумінню емоцій, реакцій, а також розвиток соціальних навичок здобувачів, підвищенню мотивації та ефективності освітнього процесу.

Доцільним буде навести результати дослідження, що були опублікованими у журналі «Teaching and Teacher Education» [9], що підтверджують, що педагоги, які проявляли мали розвинену навичку організації колективної роботи, більш ефективно викладали матеріал та мали кращі стосунки зі своїми здобувачами. Крім того, педагоги з розвиненими комунікаційними навичками можуть більш ефективно спілкуватися зі своїми здобувачами, що забезпечує більш якісне засвоєння навчального матеріалу.

Наступним етапом нашого дослідження вважаємо за доцільне розглянути особливості формування «4К навичок» у майбутніх вихователів ЗДО та вчителів початкових класів продовж реалізації освітнього процесу в

Для розвитку комунікативних навичок під час навчання майбутніх вихователів та вчителів початкових класів можна використовувати різні методи та прийоми. Розвиваючи складову комунікативної навички – слухання, слід вчити педагогів активно слухати один одного, й надавати можливості висловлювати свої думки та почуватися почутими. Для цього ефективно буде створювати навчальні дібати чи дискусії, пропонуючи студентам займати протилежні погляди. Для розвитку наступної складової – мовлення, слід навчати студентів педагогічних ЗВО ясно та зрозуміло формулювати свої думки, використовуючи різні форми мовлення (наприклад, публічні виступи, імітацію виступу на батьківських зборах, нарад тощо), а також використовувати різні засоби комунікації (вербальні та невербальні).

Обов'язковою складовою є налагодження комунікації є створення сприятливої атмосфери, для чого слід використовувати наступні прийоми діагностування емоційного стану здобувачів на початку і наприкінці зустрічі. Ефективними є такі вправи як екран настрою, тепломір настрою, кольоротерапія (вправа метелик) або сугестії (долонька бажань, абетка гарних слів тощо). Також слід практикувати проведення бінарних лекцій, в яких практично ілюструвати міжособистісне спілкування між викладачами, як приклад ефективною діяльнісною взаємодією для вирішення освітніх завдань. Суттєву роль відіграють і рефлексії, що є одним із способів комунікації.

В залежності від мети і часу відведеного на рефлексію можливо використовувати різні способи для її отримання швидко – за допомогою застосунка Mentimeterта розгорнута, до прикладу вправа колючка, брунька, троянда.

Для розвитку кооперації та колективної роботи майбутніх вихователів і вчителів початкових класів можна запроваджувати різні форми та методи роботи, такі як: регулярні зустрічі, на яких можна обговорювати найважливіші питання навчання та виховання здобувачів; створення робочих груп, які будуть займатися розробкою нових прийомів навчання та виховання здобувачів; організація спільних заходів, таких як конкурси, фестивалі, тематичні вечори та інші, які допомагають залучати різних стейкхолдерів до освітнього процесу. Використання інформаційних технологій, що дозволяють швидко генерувати команди випадково або за вподобаннями здобувачів (застосунки Classroomscreen чи WordWall).

Розвитку креативного мислення у майбутніх вихователів і вчителів початкових класів сприяє заохочення їх до письма, малювання, танців, музики або будь-яких інших форм творчого самовираження. Це допоможе розвивати їхню уяву, інноваційність та здатність до нестандартного мислення. Використовувати технології, такі як відео, мультимедійні ресурси, цифрові інструменти та програми, щоб залучити студентів до творчого мислення, та, відповідно, навчайте їх використовувати ці інструменти для створення інтерактивних уроків та креативних завдань. Це одним дієвим прийомом є стимулювання майбутніх педагогів до розв'язання проблем, постановці запитань і пошуку альтернативних рішень реальних педагогічних ситуацій. Під час лекцій дієвим є пропонувати студентам систематизувати та записувати (закодовувати) отриману інформацію засобами інфографіки чи створювати швидкі нотатки (здобувачі можуть або стисло записати тезу, або скопіювати фрагмент презентації та вставити до себе на електронну дошку) тощо.

Останнім розглянемо особливості формування в майбутніх вихователів та вчителів початкових класів навички критичного мислення, саме ця навичка допомагає стати

компетентними та ефективними професіоналами. Розглянемо складові критичного мислення серед них: аналітичні навички, навизки запитання, навичка об'єктивного й відкритого сприйняття різних поглядів, навичка обґрунтування та інноваційного мислення.

Для вироблення аналітичних навичок слід пропонувати майбутнім педагогам виділяти основну інформацію, розпізнавати біаси та використовувати критичне мислення для оцінки вірогідності даних. Дієвим є використання квадратного словника для представлення певних понять, що включатиме чотири складових на які здобувач ВО має розділити отриману інформацію див.рис.2.

ЩО? (ключові слова до поняття)	ЯК? (за яких умов набувається цінність та ефективність)
ДЛЯ ЧОГО? (потрібно у професійній діяльності)	ВІЗУАЛІЗАЦІЯ- АСОЦІАЦІЯ ПОНЯТТЯ (малюнок-символ)

Рис. 2. Квадратний словник для аналізу понять

Для розвитку навичок запитання викладачі упродовж лекцій та практичних мають практикувати активне запитування, тобто практикувати запитання, що стимулюють роздуми, аналіз і обговорення. Слід надавати приклади відкритих питань, що, спрямовані на стимулювання думок та розвиток критичного мислення. Під час ілюстрації таких прикладів слід надавати здобувачам ВО постійний зворотній зв'язок, а саме обговорювати, чому певні запитання є ефективними і як вони сприяють розвитку критичного мислення учнів. Ефективним буде практикувати з майбутніми вихователями і вчителями формулювання різних типів запитань: для отримання інформації, аналітичні запитання, запитання для стимулювання обговорення тощо відповідно до конкретних тем чи уроків та скласти запитання, які сприяють роздумам, аналізу та вирішенню проблем.

Для розвитку навички відкритого сприйняття різних поглядів, слід залучати до лекцій експертів, зробити дискусії обов'язковою складовою лекційного викладання, також слід навички майбутніх вихователів і вчителів початкових класів розуміти та відчувати почуття та переживання інших людей. Розвивати навички обґрунтування ефективно застосовуючи вправу «Проти і за» (об'єднати групу у дві команди й надати їм різні теми для обговорення. Одна команда повинна аргументувати позитивні аспекти теми, а інша - негативні. Командам потрібно буде розробити аргументи та представити їх перед аудиторією), це допоможе майбутнім вихователям і вчителям навчитися шукати обґрунтування з різних точок зору. Дієвою є також вправа «Рекламні промови», здобувачі ВО мають створити коротку рекламну промову на підтримку певної ідеї чи проєкту. Вони повинні переконати аудиторію у своїй точці зору та використовувати аргументи, щоб підтвердити важливість та переваги свого вибору. Це підсилить навичку обґрунтовувати власні дії на аналізі та доказах. Щоб стимулювати інноваційне мислення, слід на практичних заняттях в ЗВО створювати умови для пошуку нестандартних підходів до вирішення проблем, чи випробовування нових ідей та методів навчання.

Висновки. Отже, майбутні вихователі та вчителі початкових класів повинні бути відкритими до зворотного зв'язку, вміти слухати та використовувати позитивну спільноту. Педагоги повинні бути здатними до самовдосконалення, це може включати в себе здобуття нових компетентностей, розуміння потреб своїх здобувачів та розвитку методів, що

покрощують їх ефективність. Розвиток «4К навичок» може допомогти вихователям ЗДО та вчителям початкових класів бути впевненими у своїх здібностях, керувати групою чи класом та відносинами з дітьми, колегами та батьками, а також досліджувати нові методи навчання та професійно самовдосконалюватися.

Загалом, «4К навичок» є не менш важливими, ніж «hard skills» та впливають на багато аспектів освітнього процесу. Тому їх формування та розвиток має бути важливою складовою професійної підготовки майбутніх вихователів та вчителів початкових класів, що, своєю чергою, обумовить створення сприятливого середовища для розвитку здобувачів початкової освіти та вцілому покращить освіту в Україні та швидше долучить її до єдиної європейської спільноти.

Література:

1. Длугунович Н. А. Soft skills як необхідна складова підготовки ІТ-фахівців. Вісник Хмельницького національного університету. 2014. № 6 (219). С. 239–242
2. Коваль К. О. Розвиток «Soft Skills» у студентів один з важливих чинників працевлаштування [Електронний ресурс]. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2015. URL : [https:// visnyk.vntu.edu.ua/index.php/vis-nyk/article/view/827](https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/vis-nyk/article/view/827). (дата звернення: 23.01.2021).
3. Тютюнник А. В. Використання хмарних технологій та soft skills в освітній діяльності студентів та викладачів [Електронний ресурс]. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. 2015. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/oee-emu_2015_1_15.
4. Ashworth, P., & Saxton, J. (2013). Essential Skills for Classroom Management. Sage Publications.
5. Baker, S. R., & Boon, R. T. (2018). Soft skills: The future of success. Routledge.
6. Comer, James. (2019). Commentary: Relationships, developmental contexts, and the school development program. Applied Developmental Science. 24. 1-5. 10.1080/10888691.2018.1515296.
7. Greenberg, M. T., & Weissberg, R. P. (2018). Enhancing school-based prevention and youth development through coordinated social, emotional, and academic learning. American Psychologist, 73(3), 404-415.
8. OECD (2019), Future of Education and Skills 2030 Concept: The OECD PISA global competence framework: https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/skills/Skills_for_2030_concept_note.pdf.
9. Special education faculty decision-making regarding designing and delivering family-professional partnership content and skills in the U.S. (2021) *Teaching and Teacher Education* <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0742051X21001438#preview-section-abstract>.

References:

1. Dluhunovich, N. A. (2014). Soft skills yak neobkhidna skladova pidhotovky ITfakhivtsiv [Soft skills as a necessary component of training IT professionals]. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of Khmelnytsky National University. 6 (219). 239–242 [in Ukrainian].
2. Koval, K. O. (2015). Rozvytok «Soft Skills» u studentiv-odyn z vazhlyvykh chynnykiv pratsevlashtuvannia [The development of «Soft Skills» for students is one of the important factors of employment]. Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu – Bulletin of Vinnytsia Polytechnic Institute. 2015. Retrieved from: [https:// visnyk.vntu.edu.ua/index.php/vis-nyk/article/view/827](https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/vis-nyk/article/view/827) [in Ukrainian].
3. Tiutiunnyk, A. V. (2015). Vykorystannia khmarnykh tekhnolohii ta soft skills v osvitnii diialnosti studentiv ta vykladachiv [The use of cloud technologies and soft skills in the educational activities of students and teachers]. Vidkryte osvitnie e-seredovyshche suchasnoho universytetu – Open educational e-environment of a modern university. 2015. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/oee-emu_2015_1_15/ [in Ukrainian].
4. Ashworth, P., & Saxton, J. (2013). Essential Skills for Classroom Management. Sage Publications.
5. Baker, S. R., & Boon, R. T. (2018). Soft skills: The future of success. Routledge.
6. Comer, James. (2019). Commentary: Relationships, developmental contexts, and the school development program. Applied Developmental Science. 24. 1-5. 10.1080/10888691.2018.1515296.
7. Greenberg, M. T., & Weissberg, R. P. (2018). Enhancing school-based prevention and youth development through coordinated social, emotional, and academic learning. American Psychologist, 73(3), 404-415.
8. OECD (2019), Future of Education and Skills 2030 Concept: The OECD PISA global competence framework: https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/skills/Skills_for_2030_concept_note.pdf.
9. Special education faculty decision-making regarding designing and delivering family-professional partnership content and skills in the U.S. (2021) *Teaching and Teacher Education* <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0742051X21001438#preview-section-abstract>.